

Domagoj Volarević
NARAV DOŠAŠĆA PREMA ZBORNOJ MOLITVI
PRVE NEDJELJE DOŠAŠĆA
*The Nature of Advent according to the Congregational
Prayer of the First Sunday of Advent*

UDK: 27-534.3"329.7":27-565.2

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljeno: 6/2020.

406

Sažetak

Zborna molitva jedna je od predsjedateljskih molitava (pokraj darovne i popričesne) koje su u euharistijskom slavlju pridržane svećeniku. Njome se, kako to zgodno izriče Opća uredba Rimskoga misala, izriče narav slavlja. Došašće ili advent, vrijeme je u liturgijskoj godini koje kronološki neposredno prethodi Božiću, ali se također nastavlja nakon tzv. posljednjih nedjelja kroz godinu. Takav vremenski položaj daje mu mogućnost simbolizma i simboličkih elemenata kojima govori i poučava i o Božiću, dakle Kristovu rođenju ili prvom dolasku u tijelu, ali i o drugom Kristovu dolasku u slavi. Konačno nedjelja kao osnovni kršćanski blagdan, određuje ritam cijeloj crkvenoj, liturgijskoj godini. Naravno, i u došašću. Nedjelje su stoga osnove razvoja poruke i teologije svakoga liturgijskoga ciklusa. Tako zborne molitve u nedjelje došašće izriču na sažet i jezgrovit način ono što se slavi. Prva nedjelja došašća i njezina zborna molitva u euharistijskom slavlju svojevrstni je uvod u došašće i upućuje na daljnji razvoj i tumačenje značenja i naravi ne samo te nedjelje, već, možemo reći, i cijeloga došašća. Kroz prizmu značenja osnovnih pojmova u zornoj molitvi Prve nedjelje došašća te njihovo tumačenje u kontekstu slavlja, osvijetlat ćemo neke manje naglašene vidove došašća.

Ključne riječi: došašće, zborna molitva, vjernici, revnost, kraljevstvo nebesko.

UVOD

Poruka liturgijskog vremena adventa, ili kako smo ga zgodno hrvatski preveli, došašća, nerijetko je nedorečena. Nije riječ samo o posljednjih godina aktualnoj komercijalizaciji došašća, već i o crkvenim slavljima tijekom ovoga povlaštenoga vremena liturgijske godine; uobičajeno je u liturgijskim slavljima čuti kako je došašće „vrijeme priprave za Božić“! Iz toga tumačenja i stava, makar je točan, inercijom se došašće shvaća kao neka vrsta korizme, odnosno paralelno s korizmom, samo ovaj put u božićnom ciklusu liturgijske godine. Tako došašće ne dostiže svoj puni smisao i slavlje. Redukcija vremena došašća samo na pripravu za Božić čak i u crkvenim i liturgijskim, a pogotovo u sociološkim elementima potpuno je zasjenila bit ovoga bitnoga i dragocjenog, a i vrlo poučavajućega vremena. Kako se radi o složenoj i simbolički iznimno bogatoj stvarnosti unutar liturgijske tradicije Crkve, pokušat ćemo osvjetlati neke vidove došašća preko euhologije nedjelja došašća. Iako su svi dani došašća iznimno bogati *euhologijama*, misnim obrascima, nedjelje su, nazovimo ih slikovito, nosivi stupovi ne samo došašća, već i čitave liturgijske godine (SC 106). U ciklusu liturgijske godine nedjelje daju stabilan ritam u razvoju Kristova otajstva koje su vjernici pozvani Duhom ponirati i provoditi u život. Svaka je nedjelja Dan Gospodnji, u kojem i kojim slavimo Pashalno, Vazmeno otajstvo: to je jedan od osnovnih ključeva kojima ulazimo i u teološku poruku došašća. Dapače, to je ispravan ključ shvaćanja došašća. Činjenica je da pastoralna nastojanja često ne dovode do povezivanja otajstvo došašća, a i cijeloga božićnoga ciklusa, s pashalnim otajstvom, koje je u biti osnovno i jedinstveno kršćansko slavlje. Jer, *ako Krist nije uskrsnuo, uzalud je doista propovijedanje i vjera naša!* Usmjerenje došašća jedino Božićnom otajstvu umanjuje njegovu snagu i poruku, a i značenje u liturgiji Crkve. Preko nekih, u pastoralnoj praksi manje naglašenih dijelova u rimskoj¹ liturgiji došašća, pratit ćemo razvoj poruke i priprave došašća ne samo na otajstvo rođenja Gospodinova, već i na širu poruku. Svaka od zbornih molitava (i ne samo došašća!) ima svoj liturgijski okvir: prvi je liturgijsko vrijeme, odnosno dan

¹ Rimski je obred najrasprostranjeniji obred u latinskoj Crkvi i u kršćanstvu uopće. U ustrojstvu liturgijske godine rimskoga obreda došašće ima četiri nedjelje, dočim u drugim liturgijama zapadne Crkve koje su još „žive“, ambrozijanskoj i hispano-mozarapskoj, ima šest nedjelja.

ili dane u koje je predviđena za molitvu u liturgiji te tako razvija i produbljuje smisao liturgijskog vremena; drugi je okvir smještaj unutar samoga liturgijskog slavlja. U međuovisnosti povijesnoga, svetopisamskog, liturgijskog i općeg euhološkog konteksta zborne molitve Prve nedjelje došašća, osvjetlat ćemo dublje vidike i razvoj adventske teologije i njezina značenja.

1. LITURGIJA I TEOLOGIJA

1.1. Povijesni okvir

U poganskom svijetu riječ *adventus*, označavala je silazak određenoga božanstva u hram posvećen njemu (ili njoj). Iz religijskog konteksta staroga Rima ova je riječ preuzeta i u carski, imperijalni kontekst dolaska cara. Dolazak poganskih božanstva u svoj hram ponavljao se u točno određeno vrijeme godine.² Analogijom ovoga ponovnoga dolaska kršćani su ponovni Kristov dolazak, ovaj put u slavi, počeli tako nazivati *adventus* – advent, došašće. Kršćanima je jedini pravi car *Krist Gospodin, Uskrslj*. Preuzimajući ovu riječ u svoj leksik, kršćani se njome koriste, takoreći, s jednakim značenjem poganske religije staroga Rima ili imperijalnoga kulta. Označava dolazak Cara, Krista. Razlika je, ipak, što se vrijeme toga ponovnoga dolaska ne zna (usp. *Mt* 24, 36). Značenje kršćanskoga adventa stoga unosi u kršćansku liturgijsku godinu, već formiranu oko glavne osi, Pashe, Uskrsa, jedan vidik kojemu se pridaje tematski značaj Kristova ponovnoga dolaska u slavi! Tematika ovoga vremena temelji se dakle na Kristovu obećanju o ponovnome dolasku. Neznanje kada će se taj dolazak dogoditi, ali i sigurnost da će se dogoditi otvaraju prostor napetosti i iščekivanju. Taj prostor napetosti i iščekivanja liturgija oblikuje da bude poruka nade i radosti. Izborom svetopisamskih čitanja kao i molitvama koje su oci slagali za to vrijeme tema došašća produbljuje se. Liturgija je došašća parenetska i katehetska, a to je, prije svega, izraženo svetopisamskim čitanjima i molitvama u liturgijskim slavljinama, kao i svim promjenjivim liturgijskim tekstovima unutar toga vremena.³

---

² Usp. K. F. Pecklers, *Atlante Storico della Liturgia*, Jaca Book – Libreria Editrice Vaticana, 2012., str. 62–63.

³ Moramo spomenuti i tekstove iz liturgije časova koji ovu temu također razvijaju – pogotovo u obnovljenoj liturgiji Himni časoslova.

1.2. Značenje došašća

Iz povijesti došašća i njegova razvoja i formiranja znamo (vrlo zanimljivo) da, otkada se formiralo, nije oduvijek bilo vezano isključivo uz svetkovinu rođenja Gospodnjega. Srednjovjekovni liturgijski izvori, redovito, do početka 13. stoljeća, došašće smještaju na kraj liturgijske godine.⁴ Otprilike od trinaestoga stoljeća većina liturgijskih knjiga započinje s vremenom došašća.⁵ Do toga vremena u liturgijskim izvorima liturgijska godina obično započinje svetkovinom rođenja Gospodnjega. Već ovakvo tematsko uređenje liturgijskih knjiga prvoga milenija i prvih stoljeća drugoga, naznačuju da je izvorno došašće nešto posebno unutar ciklusa liturgijske godine. Nije izdvojeno: i dalje je dio jedinstvenoga ciklusa, jer Kristovo je otajstvo jedincato. Došašće posjeduje svoje vlastite odlike kojima proslavlja i slavljem komunicira, naglašava jedan vid Kristova otajstva. Liturgija te odlike i poruke uprisutnjuje. Možemo jednostavno zaključiti na temelju smještaja u liturgijskim knjigama starijim od 13. stoljeća, da je poruka i teologija došašća različitija od izvanjske pripreve za rođenje Gospodnje kako ju se danas percipira. No, kako god postavili, vrijeme došašća unutar liturgijske godine (na početku ili na kraju) ono, u oba slučaja, kronološki neposredno prethodi svetkovini rođenja Gospodnjega. Položaj nekoga liturgijskoga vremena u tematskom slijedu neke knjige može biti simbolički znakovit, ali nije presudan u njegovu potpunom liturgijsko-teološkom shvaćanju.⁶ Dapače, ni tematska priprava u uređenju vremena došašća za slavlja rođenja Gospodnjega nije zanemarena, dapače. U aktualnom uređenju došašća, u okvirima tradicije Rimskoga obreda od naglašenoga eshatološkog elementa neposredno pred 25. prosinca dolazi u liturgiji naglašena i priprava i neki vidovi svetkovine rođenja Gospodinova, Božića. To potvrđuje i tipsko izdanje Rimskoga kalendara:

⁴ Iako najstariji lekcionari donose i pripravna čitanja za svetkovinu rođenja Gospodnjega, to se pak odnosi na tek nekoliko dana koji prethode svetkovini rođenja Gospodnjega. Usp. M. Righetti, *Storia liturgica*, sv. 2, Ancora, Milano, ³1998., str. 51–55.

⁵ Od naše kulturno-povijesne baštine spomenimo možda i najreprezentativniji primjerak, čuveni *Trogirski evanđelistar – Evangelistarium Traguriense*. Usp. *Trogirski evanđelistar*, ur. M. Demović – J. Bratulić, Književni krug, Split 1997.

⁶ Npr. najvažniji dio liturgijske godine jest uskrsni ciklus, a on redovito nije na početku liturgijskih knjiga Rimskoga obreda.

A Dominica I Adventus ad diem 16 decembris liturgia aspectum eschatologicum Adventus exprimit, animos impellens ad expectationem secundi Christi adventus.

A die vero 17 ad 24 decembris habentur tu min Missa tu min Officio formularia unicuique diei propria ut animi magis directe ad Nativitatem Domini praeparentur.⁷

Jednaku misao izražava i *Normae universales de anno liturgico et novum calendarium romanum generale approbantur – Opća načela o liturgijskoj godini i novi opći rimski kalendar br. 39:*

Tempus Adventus duplicem habet indolem: est enim tempus praeparationis ad sollemnia Nativitatis, in quibus primus Dei Filii adventus ad homines recolitur, ac simul tempus quo per hanc recordationem mentes diriguntur ad exspectionem secundi Christi adventus in fine temporum. His duabus rationibus, tempus Adventus se praebet ut tempus devotae ac iucundae exspectionis.

410

1.3. Evanđeoske perikope

U daljnje teološko i liturgijsko razmatranje polazi se od Božje riječi, odnosno preciznije od evanđelja koje je *od najveće važnosti u liturgijskoj službi*⁸ U slavlju nedjelje, kao dana proslave Uskrsnuća, u svako vrijeme liturgijske godine čitanje evanđelja tvori vrhunac liturgije riječi (OURM br. 60), perikope za nedjelje došašća polazna su točka i okvir za teološko promišljanje. Potom u tim okvirima analiziramo i produbljujemo poruku i smisao preko euhologijā, uključivo dakle i zbornih molitava. U osnovnoj liturgijskoj strukturi slavlja u kojoj se Bog proslavlja, a ljudi posvećuju (SC 7), jedan od načina posvete jest i sama Božja Riječ. Stoga su evanđeoske perikope svojevrsna nit koja u čitavome ritmu liturgijske godine postaje Gospodin Isus Krist *koji govori svome*

---

⁷ *Calendarium Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum*, Editio typica, Typis polyglottis Vaticanis, 1969., str. 61.

⁸ *Konstitucija Drugoga vatikanskoga sabora o svetoj liturgiji Sacrosanctum Concilium* (dalje SC). Koristimo se hrvatskim prijevodom iz dvojezičnoga izdanja Kršćanske sadašnjosti u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986. Citirani je tekst SC 24. Izričaj Drugoga vatikanskoga sabora možemo smatrati verbalnim uopćenjem duge Tradicije Crkve i njezinu snažnom osjećaju o važnosti Svetoga pisma u liturgiji. Ovaj kratki izričaj nositelj je svijesti koju je povijest kršćanske liturgije izražavala i svjedočila na različite načine: još od vremena liturgijskih rukopisnih knjiga, knjige evanđelja (evangelijari i evanđelistari) redovito su najukrašavanije knjige u svim aspektima.

*narodu.*⁹ Narod Božji, vjernici, što će zborna Prve nedjelje došašća izraziti s *fideles (fidelibus)*, nadahnut pismom upravlja Bogu svoje molitve i proslavlja Boga. A *collectae*, odnosno kako smo ih na hrvatski preveli *zborne molitve* jedan su od plodova toga nadahnuća. U ovome dinamičkom odnosu, te konkretno evanđelja i zborne molitve, koji je jedan od glavnih pokretača svakoga liturgijskog slavlja, ulazi se u smisao ne samo molitava, nego možemo slobodno kazati u otajstvo Gospodnje. Iako je svako slavlje Gospodnjih otajstava usmjereno pashalnome, u određenim liturgijskim vremenima naglasci su na ostalim vidovima Kristova života i proslave, jer u konačnici svi nas vode Uskrsnom otajstvu.

1.4. Zborna molitva u liturgijskom slavlju

Opća uredba Rimskog Misala (OURM) br. 54, sažima tradicionalno značenje i važnost zborne molitve unutar euharistijskoga slavlja:

... svećenik pozove narod na molitvu. Svi zajedno sa svećeničkom šute neko vrijeme da bi postali svjesni kako se nalaze pred Bogom i da bi u sebi mogli izreći svoje molitve. Tada svećenik izmoli molitvu koja se običava zvati »zborna« i kojom se izražava narav slavlja.

Osobno raspoloženje vjernika, mora biti upravljano *naravi slavlja*. Stoga je jednostavno zaključiti da je *zborna molitva* jedan od stupova liturgijskog slavlja te se u njoj ogleda i s njom se razvija poruka liturgijskog vremena.

1.5. Tematski odnos zbornih molitava s perikopama

Prva nedjelja došašća u aktualnome trodijelnom uređenju liturgijske godine rimskoga obreda¹⁰ (godine A, B, C) donosi evanđeosku perikopu koja se odnosi „na Gospodinov dolazak na svršetku vremena“.¹¹ Tema je eshatološka te ima svoju osnovu u Kristovu obećanju da će ponovno doći. Druga i treća nedje-

⁹ Usp. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. Ordo lectionum missae. Editio typica latera*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1981., str. XL.

¹⁰ Za liturgijsku godinu A perikopa je *Mt* 24, 37–44; za godinu B perikopa *Mk* 13, 33–37, za godinu C perikopa *Lk* 21, 25–28.34–36

¹¹ *O redu misnih čitanja. Prethodne napomene* br. 93, u: *Rimski misal. Lekcionar I. Nedjelje A B C i Svetkovine Gospodnje*, Kršćanska sadašnjost Zagreb, 2007., str. 37.

lja došašća¹² odnose se na Ivana Krstitelja i njegovo poslanje.¹³ Četvrta nedjelja odnosi se na događaje „što izbliza pripraviše Gospodinovo rođenje“.¹⁴ Poštujući prvenstvo Riječi Božje, ljudski odgovor u obliku svečanih euholoških molitava ostaje u tom tematskom okviru.¹⁵

2. Zborna molitva Prve nedjelje došašća

Molitvu predstavljamo u sinopsi. U prvom stupcu nalazi se tekst latinskog izvornika kako ga donosi tipsko izdanje *Rimskoga misala* iz 2002 (MR 2002.). U drugom stupcu donosimo prijevod izdanja *Rimskog misala* odobrenog od ondašnje Biskupske konferencije Jugoslavije, posljedično i Hrvatske biskupske konferencije, za liturgijsku uporabu na hrvatskom jezičnom području. Taj se prijevod u nekim sintagmama odmiče od izvorne verzije. Svejedno je estetski prikladan i prilagođen hrvatskom jeziku. Unatoč nekim nepreciznostima u prijevodu, kojima se smisao molitve htjelo približiti govornicima hrvatskog jezika, teološki smisao je na istoj osnovi kao i latinski izvornik i u biti je nepromijenjen! U trećem stupcu donosimo što je više moguće doslovan i precizan prijevod na hrvatski jezik.¹⁶

---

¹² Druga nedjelja došašća donosi u godini A perikopu *Mt* 3, 1–12, u godini B perikopu *Mk* 1, 1–8, u godini C perikopu *Lk* 3, 1–6. Treća nedjelja u godini A donosi perikopu *Mt* 11, 2–11, u godini B perikopu *Iv* 1, 6–8.19–28 te u godini C perikopu *Lk* 3, 10–18.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Spomenuto shvaćanje došašća kao priprave za svetkovinu Božića može pogrešno usmjeriti na ograničeno shvaćanje određenih sintagmi: npr. u zbornoj molitvi Prve došašća imamo sintagmu, *Krist koji dolazi – Christo tuo venientes*; u uskom shvaćanju možemo svesti samo na prvi Kristov dolazak, tj. na rođenje o čemu ćemo još govoriti u razvoju teme.

¹⁶ Iako je „doslovan prijevod“ praktično nemoguć zbog posebnosti koje u svojim izražajnim mogućnostima posjeduje svaki jezik, ovim prijevodom mogu se lakše uočiti neke teme koje bi se mogle izbjeći u aktualnom prijevodu *Rimskoga misala* na hrvatski jezik.

<p><i>Da, quæsumus, omnipotens Deus, hanc tuis fidèlibus voluntàtem, ut, Christo tuo veniènti iustis opèribus occurrèntes, eius dèxteræ sociàti, regnum mereàntur possidère cælèste.</i>¹⁷</p>	<p><i>Svemogući Bože, mi s vjerom iščekujemo Kristov dolazak. Udijeli, molimo te, da mu idemo ususret pravednim životom te nas, kad dođe, postavi sebi s desne i uvede u kraljevstvo nebesko.</i>¹⁸</p>	<p><i>Daj, molimo, Svemogući Bože svojim vjernicima ovu revnost, da s pravednim djelima hodeći ususret tvomu Kristu koji dolazi, i njemu pridruženi s njegove desne, zasluže posjedovati Kraljevstvo nebesko.</i></p>
---	--	---

Molitvu prvi put nalazimo u jednom od najstarijih izvora rimske liturgije,¹⁹ *Gelazijevskom* (ili *Gelazijanskom*) *sakramentaru* (*GeV* 1139), ali u nešto drukčijem tekstualnom obliku od aktualne (iz *MR* 2002), kao Popričesnu molitvu, *Post communionem*, u jednom od misnih obrazaca *Orationes de Adventu Domini*, Molitve o dolasku (došašću) Gospodnjem.²⁰ Poslije je dosta

¹⁷ Tekst je iz izdanja: *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum Ioannis Pauli pp. II cura recognitum*, Editio Typica Tertia. 2002. Reimpressio emendata, Typis Vaticanis, Civitas Vaticana, 2008., str. 121. (Dalje *RM* 2002). U tekstu molitve ovo se izdanje potpuno slaže s *Missale Romanum. Ex decreto Ss. Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. Editio typica altera*, Vaticano, 1975., prema kojemu je rađen i hrvatski prijevod.

¹⁸ Tekst je iz Drugog hrvatskog izdanja: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog Sabora Drugoga vatikanskoga a proglašen vlašću pape Pavla VI.* Drugo hrvatsko izdanje dopunjeno i popravljeno prema drugome tipskom izdanju. Nalogom i odobrenjem Biskupske konferencija i potvrdom Sv. zbora za bogoštovlje izdaje Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980. Službeni hrvatski prijevod ove molitve razlikuje se od izvornika jer se koristi izričajem kojega u izvorniku nema na latinskom (iščekujemo – lat. expectare). Također i pasivni konjunktivni izričaj *mereantur*, koji je u izvorniku u trećem licu množine, stavlja u naš jezik u aktiv i izričito u gramatičkom smislu pridružuje Kristu. Ključni pojmovi prevedeni su s više *licentiae poeticae*, pjesničke slobode. To ipak nije umanjilo smisao i značaj molitve te na hrvatskome također ima snagu i teološku puninu kojom se jednako oslanja na evandeosku perikopu Prve nedjelje došašća.

¹⁹ Sve do obnove liturgije nakon Drugoga vatikanskoga sabora zborna molitva Prve nedjelje došašća bila je iz istoga formulara *Grgurovskoga sakramentara: Excita Domine tuam potentiam et veni...* Usp. *Le Sacramentaire Grégorien. Ses principales formes d'après les plus anciens manuscrits (Sacramentarium Gregorianum)*, sv. 1, br. 778, ur. J. Deshusses (Spicilegium Friburgense 16), Éditions Universitaires, Fribourg, 1971., str 294 (dalje *GrH*). Preuzeo ju je također i *Misal Pija V.* ili kolokvijalno „Tridentski“ misal.

²⁰ *Liber sacramentorum Romanae aeclesiae ordinis anni circuli* (Sacramentarium Gelasianum), br. 1139, ed. L. C. Mohlberg – L. Eizenhöfer – P. Sifrin (*Rerum ecclesiasticarum documenta*, Series maior, Fontes 4), Herder, Roma, 31981., str. 172.

česta u liturgijskim izvorima, također u sličnom kontekstu kao i u *GeV*, kao popričesnu ili kao završnu molitvu *nad narodom – super populum*.²¹ Tekstualna analiza molitve upućuje na razne vidike teološkoga tumačenja vremena došašća. U perikopama su već izraženi, a molitva ih dalje naglašava i iznosi na vidjelo i detalje koji mogu ostati u drugome planu.

2.1. Ključni pojmovi

Rječnikom književne kritike, molitva ima određenu „fabulu“, koja se izriče i razvija unutar dvaju polova, odnosno subjekata aktera koji su izričito izraženi: s jedne strane imamo Svemogućega Boga, a potom i *Krista koji dolazi*, a s druge su *vjernici* (Crkva, zajednica koja slavi). Hrvatski prijevod, kao i većina prijevoda na suvremene jezike, tu želi naglasiti stvarnost i dinamizam crkvene zbilje, žive Crkve, pa umjesto glagola u trećem licu množine, kako ga nalazimo u latinskom izvorniku, molbenu deprekaciju prilagođava prvom licu množine (mi).

Eshatološki i povijesni elementi postavljeni su u dinamičan odnos koji je izražen odmah prvom riječju, glagolom u imperativu *Da*, odnosno *Daj!* Od Boga se traži *voluntas*, odnosno u formi gramatičkoga objekta u akuzativu *voluntatem*, odnosno *revnost!* O tome će u nastavku biti još govora, zbog čega je pojam preveden baš ovako. Oni koji traže jesu *fideles*, vjernici, upravo oni koji mole, a rezultat je molbe *zaslužiti kraljevstvo nebesko*. Postizanje rezultata ovisi o pravednim djelima (*opera iusta*).

2.1.1. Svemogući Bog (*Omnipotens Deus*)

Izraz je uobičajen u euhologijama, *omnipotens Deus*, svemogući Bog. U atributu Božjem imenu, praktično se izreklo sve ono što je ljudskim riječima moguće izreći. Kao liturgijski zaziv nadahnut je Svetim pismom. U Svetom pismu pojam *omnipotens* isključivo se veže uz Boga²² ili uz njegove personifikacije prikaza-

---

(Dalje *GeV*): *Da, quaesumus, omnipotens Deus, cunctae familiae tuae hanc voluntatem in Christo Filio tuo domino nostro venienti in operibus iustis aptos occurrere, et eius dexterarum sociati regnum mereantur possidere caelesti. Per.*

²¹ *Corpus Orationum (CO)* sv. 2, br. 1006, ur.: B. Coppiters 't Wallant, Brepols, Turnholt, 1993., str. 71–72.

²² T. Propper, »Allmacht Gottes«, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, (dalje *LthK*) ur. W.Kasper, Herder, Freiburg – Basel – Rom – Wien, 1993. – 2001., sv. 1., str. 412–417.

ne u biblijskim izvještajima.²³ Ukorijenjenost u pismu dalje preuzimaju te razrađuju oci i liturgijski tekstovi. Čak i ako nije izravno naslonjen na pojam Bog ili neku od osoba Trojstva, onda je *omnipotentia*, svemogućnost u kontekstu sintagme u kojoj se nalazi lako vidljiva izravna opisna asocijacija na Boga.²⁴ Oci nisu oblikovali ili dodavali stilske elemente i proširivali značenje pojma, već su opisivali djelovanja Božjega u svijetu te očitovanje svemoći Božje. U liturgijskom kontekstu redovito se izraz u obliku pridjeva *omnipotens*, *svemogući* koristi u predslavljanju euharistijskih molitava, a čest je upravo i u *zbornim molitvama*. Kako je većina liturgijskih molitvenih obrazaca iz otačkoga doba, a to znači da je značenje pojedinih pojmova u Sv. pismu i kod otaca praktično istovjetno. Na temelju Sv. pisma Božja svemogućnost koristi se za izražavanje vidova njegova djelovanja u svijetu. Božji čin, za koji vjernici mole aktualizira se glagolom *da – daj!* Rezultat je opisno djelovanje Božje u svijetu.

2.1.2. Vjernici (*Fideles*)

Ovo je jedan od osnovnih nosivih pojmova, jer su *vjernici*, *fideles*, sami oni koji mole! Za dublje shvaćanje pojma *fideles*, vjernici, dobro je uočiti što znači *fides*, vjera! Svetopisamski govor o vjeri kreće od osnove da je Bog taj koji je prvi vjeran svome savezu a time i onima kojima se obraća, ljudima. Unutar te vjernosti Božje može se roditi odnos ljudi, s Bogom: kada čovjek prepozna Božje djelovanje, odgovor Bogu s povjerenjem čini vjernika.²⁵ *Novi zavjet* na istoj liniji *vjeru* shvaća kao *sveobuhvatni i temeljni odgovor čovjekov na Božje djelovanje u Isusu Kristu*.²⁶

To je povjerenje stupnjevito: Kako vidimo iz shvaćanja *NZ*, čovjek mora odgovoriti Bogu u Isusu Kristu. Proizlazi da odgovorom Bogu, i samo na taj način, čovjek može upoznati Božju vjernost. Bog je iskazuje svojim djelovanjem u korist čovjeka kroz povijest spasenja. Kada se upozna Božja vjernost, odgovor i ne

²³ Redci su iz Vulgate *Mudr* 18, 14–15: Dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, ***omnipotens sermo tuus***, Domine, de caelis a regalibus sedibus venit.

²⁴ Et ubi est illa ***omnipotentia***, qua in coelo et in terra omnia quaecumque voluit, fecit; si colligere filios Ierusalem voluit, et non fecit? Augustin, *De fide spe et charitate*, *PL* 40, 277. Pojam *omnipotens* u raznim inačicama jedan je od brojnjih i u *Rimskom misalu* gdje ga nalazimo 365 puta.

²⁵ M. Seckler, *LThK*, sv. 4, str. 668–669.

²⁶ M. Seckler, *LThK*, sv. 4, str. 670.

može biti drugi nego vjera, sada čovjekova, odnosno čovjek koji je vjeran savezu s Bogom. Taj savez i odnos s Bogom u kršćanskom kontekstu aktualizira se još dubljom interakcijom Boga i čovjeka. Ne samo u djelovanju u svijetu, već prvotno sakramentima! Vjernik je kršćanin, onaj koji slavi. U bogoslužnom, liturgijskom kontekstu vjernik izriče svoj odgovor, svoju zahvalu, ali može, dapače, smije uputiti Bogu i prošnju. To imamo u svakoj molitvi, tako i u ovoj zbornoj. Vjera je stoga dinamična, i *fidelis*, vjernik nalazi se u dinamici života i vjere. Dinamika svijeta implicitno se nazire u sintagmi *opera iusta – pravedna djela*, o čemu ćemo dalje još govoriti. Izvan odnosa s Bogom nema vjernika – nema, dakle, deklarativnih vjernika, već je vjeru potrebno iskazati jasnim djelima, koja su izražena u prošnji molitve. A djela kršćanskoga života čine se po Božjem nadahnuću.

Ipak *fideles*, uključuje u sebi i ograničavajuće svojstvo koje je, iako neizrečeno, na neki način prisutno u molitvi. Naglašavanje sintagme *opera iusta*, znači da postoje i druga djela, opera, koja nisu pravedna, *iusta*, već *mala*, zla, slaba.²⁷ Otački primjerci mogu nam potvrditi: kada se govori o *opera mala*, redovito uz njih ide imenica *homo*, ili *homines*. Vjernik, onaj tko se potpuno pouzda u Boga, ne može činiti *opera mala*. Međutim, i sami *fideles* i dalje imaju ljudsku dimenziju, tjelesnu, dakle vjernik je čovjek, *homo*, i ta je dimenzija bića slaba. Stoga implicitno u izraz je uključena ljudska slabost, ali koja moli za Božji dar. Dočim se moli za taj dar i to ponizno, znači da su vjernici svjesni svoje ograničenosti koja se nadilazi jedino otvaranjem i puštanjem *Božjoj svemogućnosti da djeluje*. Tako vjernik ostaje vjernik, u odnosu s Bogom.

Vjera ima trajnu dinamiku. Bog je vjeran i to pokazuje kroz svoja djela. Svijest vjernika o Božjem djelu izražena je u razvoju molitve, tzv. egzortativnim, poticajnim konjunktivom gdje vjernici mole za sebe. Prepoznavanje potreba vjernika izraženo je konkretnim zahtjevom *da zasluže posjedovati kraljevstvo nebesko*. Iako je ovo uvijek i svugdje konačni cilj vjernika, ovdje je i gramatički, a još više teološki ukomponiran u kontekst liturgijskoga vremena došašća, što je vidljivo iz označavajuće sastavnice došašća: *Christo tuo venienti, Kristu tvome, koji dolazi*. Konačno, s obzirom na čestu prisutnost pojma *fideles* u liturgijskim slav-

²⁷ Ambrozije, *Enarrationes in Psalmum I*, PL 14, 993: Hoc autem est iudicium, quia venit lux in hunc mundum, et dilexerunt magis homines tenebras quam lucem; erant enim **mala** ipsorum **opera**.

ljima zaključiti je da i liturgija budi i potiče vjernost, potvrđuje odnos vjernosti, što uostalom liturgija i jest – odnos vjernosti dvaju subjekata – Boga i njegova naroda.

Doduše, najstariji oblik ove molitve, umjesto izraza *fideles* koristio se izrazom *familiam tuam*. Promjena izraza u prerađenoj molitvi, kako zaključuje L. Pristas, možda je motivirana većom intimnošću u opisu odnosa s Bogom jer je *familia tua* obično sinonim za Crkvu.²⁸ *Fideles*, *vjernici* u kršćanskom su kontekstu ne prvotno oni koji vjeruju u Boga, ili bilo koje božanstvo, već oni koji su *kršteni!* To je izraz prisutan kao *terminus technicus* od davnih kršćanskih vremena! Stoga držimo da se ipak radi o prilagodbi gdje je *fideles* prikladniji kao *terminus technicus*.

I oci su na takvom tragu korištenja istoga pojma. *Familia Dei* itekako uključuje odnos s Bogom, i to odnos koji je po prirodi takav, usađen u čovjeka. Naravno da se očekuje od onih koji su dio *familiae* da imaju dobre odnose. Naime, *fideles*, vjernici, u teološkom i liturgijskom kontekstu iziskuje trajni napor da se ta vjernost aktualizira. Zašto? Vjera, vjernost u antropološkom i religijsko-vjerskom okviru imaju jasno značenje. Grčki termin πιστις možemo prevesti i opisno²⁹: „srce koje ovisi (o nekome)“. Korak dalje, u svetopisamskom smislu osnova za glagol koji su u Septuaginti preveli s πιστειν jest hebrejski aman/amin – אָמֵן. Taj pojam označava proces – dakle trajnu radnju unutarnjeg jačanja i rasta povjerenja prema Bogu.³⁰ Osnova je os djelovanja odnos između dviju jedinki. Da ne bude zabune, posvojna zamjenica *tuis* – tvoji, samo učvršćuje sigurnost da se i kod vjernika, *fideles* ne radi o nekome trećemu, već o krštenima, i njihovu odnosu sa samim Bogom. Imamo dakle kao premise, odnos s Bogom, te napor pojedinca da bi se taj odnos razvijao i čuvao. U kršćanskom smislu, to ovdje možemo proširiti na vjernost Kristovu zakonu, vjernost evanđelju.³¹ A pod

²⁸ L. Pristas, *The Collects of the Roman Missals*, Bloomsbury, London – New Delhi – New York – Sydney, 2013., str. 46. Sinonim je lijepo izražen i u misi pri podjeljivanju sakramenata inicijacije u *RM 2002: Recordare quoque, Domine, neophytorum, qui hodie per Baptismum (et Confirmationem) familiae tuae adiuncti sunt, ut Christum, Filium tuum, corde magno et animo volenti sequantur. RM 2002, str. 979.*

²⁹ O. H. Pesch, „Glaube. Anthropologisch“, u: *LThK*, sv. 4, str. 666–667.

³⁰ G. Bodendorfer-Langer, „Glaube. Biblisch-Theologisch“, u: *LThK*, sv. 4, str. 668–670.

³¹ Postaje očitije ako se stavi u suodnos s evanđeoskom perikopom gdje se Isus koristi parabolom o ovcama i jarcima, (*Mt 25, 31–46*) koja se obično čita na svetkovinu Krista Kralja u liturgijskoj godini A.

vjernikom misli se na svakog Kristova učenika.³² Zapravo, povijesno- biblijski, počev od *Dj* 6 misli se na svakoga kršćanina, bez obzira je li upoznao Isusa za zemaljskoga života.³³ Nije bez razloga Crkva kao okvirni uvod u čitanje evanđeoskih perikopa tijekom liturgijskih slavlja vrlo često (zavisno od gramatičkog i semantičkog konteksta) stavila izričaj – *U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima*. Ne govori samo onima koji su ga gledali i slušali, već svima koji su povjerovali. Vjernost u odnosu s Kristom ne znači slijediti samo njegov nauk, već njegovu osobu!

Stoga je *fidelitas*, i posljedično *fideles*, iznimno dinamičan pojam. Odnos s Bogom aktivan je, traži angažiranost, aktivnost pojedinca. Bog je već otprije aktivan: Svemogući je aktivan u svojim djelima ljubavi prema čovjeku. Stoga molba izrečena u zazivu molitve gdje su *fideles tui – tvoji (Božji) vjernici* adresat, jest uvijek aktualna i aktivna. Molitveni zaziv gledan kroz pedagoško parenetsku dimenziju, možemo uočiti i glavnu svrhu svakoga kršćanskoga slavlja – plodovi vazmenoga otajstva. Naposljetku, u kontekstu teologije došašća, a s već unaprijed jasnom sviješću da je Krist ispunio vazmeno otajstvo ovdje na zemlji, (usp. *Iv* 17, 4) lako je zaključiti da su *fideles* – vjernici oni koji su prema evanđeoskoj poruci, uvjereni u *drugi Kristov dolazak* te ga očekuju svojim životom živeći to isto evanđelje. U napetosti koju nam postavlja došašće (sigurnost u Kristov dolazak i neznanje kada će se dogoditi) *fideles*, tj. vjernici, nadaju se, imaju kršćansku nadu i u toj su nadi aktivni! Njeguju i čuvaju Riječ, žive po njoj. Slijed je neprekinut. Od onih koji su na svoje uši čuli Kristovu poruku, pa sve do onih koji tu poruku prenesenu i tumačenu od apostolâ, čuvaju, njeguju i vjeruju joj.

Između dvaju subjekata liturgije, Boga i ljudi, vjernika vlada, dakle, dinamičan odnos. Naravno da to nije i ne može biti odnos jednakih, odnos „partnera“. Iako vjernici imaju aktivnu želju, ipak, bez Božje pomoći očito je da su svjesni da ne mogu ispuniti svoje poslanje. Zbog toga mole za plodove slavlja sakramenta koji se slavi, za sakramentalnu snagu. Molba je jednostavno izrečena imperativom *da, daj!* Želja vjernika dalje se konkretizira i opisno detaljizira.

³² Usp. bilj. 27.

³³ A. Feuillet, „Učenik“, u: *Rječnik biblijske teologije*, ur. X. Leon Dufour, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980., str. 1375–1378.

Fides, vjera, kao dinamički proces, a ne tek uvjerenje po sebi mora uključivati revnost, želju za što savršenijim približavanjem i nasljedovanjem uzora. Uzor je evanđelje, Krist Gospodin. Međutim, izričito naglašavanje *revnosti* koja je k tomu, tražena za vjerne, odnosno krštene, upravlja nas na neke zaključke koji su među ostalim i vjerojatni produkt povijesnih okolnosti onoga doba. Iako su kršćani u doba nastanka ove molitve i zaziva očito bili uvjerenja da drugi dolazak Kristov neće tako skoro, ipak nam korištenje pojma sugerira na poticaje koji su davali pastiri. Nadalje, molitva iz *Gelazijevskoga sakramentara* sugerira nam da je nešto prije nastala, ali još u ranosrednjovjekovno vrijeme ili u predromaničko vrijeme. Kako god bilo, povijesno-politički i geografski jasno je da je kršćanstvo već odavno dominantna religija na prostoru cijeloga nekadašnjega Rimskoga Carstva (i Zapad i Istok!). Okolnosti u kojima nastaje molitva razmjerna su sigurnosti i stalnosti, u kojoj barem na europskom kontinentu još nema prevelike opasnosti za političko religijski sustav. A to lako može uspavati revnost i vjeru. Očito je stoga idealan opis vjernikā – *fideles*, u vrijeme nastanka ove molitve, prepoznat kao onaj koji je izgubio barem dio početnoga zanosa, ako ne i cijeli. Stoga potrebno ga je obnavljati, revitalizirati trajnim podsjećanjem i poticanjem. Liturgijska slavlja gdje se vjernici najviše i najčešće okupljaju zajedno najbolje su „mjesto“ za takve poticaje. *Podebljani* još i ciklusima liturgijskih vremena, kao što je ovdje slučaj, otvara se izniman prostor na poticanje gorljivosti u svakidašnjim kršćanskim obvezama! U ovim okvirima izraz *fideles* općenito se odnosi na krštene! Oni očito nisu savršeni, a zanos nije na visini. Crkva svjesna svoje nesavršenosti u ovoj molitvi prepoznala je izvrstan izričaj, koji u ovom vremenu i vremenima koja slijede do eshatona, potiče kršćane na zauzetiji kršćanski život po evanđelju.

Slojevitost značenja pojma *vjernici* omeđena ovosvjetskim, ovozemaljskim, vremenitim, usmjerena je prema konačnom ispunjenju i Kristovih obećanja. Ovo se ne odnosi samo na naš obrazac molitve. U kontekstu liturgijskih obrazaca³⁴ u kojima se pojam *fideles* sa svojim izvedenicama nalazi u *Rimskom misalu*, on se uvijek odnosi na povijesnu, ovozemaljsku dimenziju.

³⁴ Kao primjer navodimo Popričesnu molitvu 23. nedjelje kroz godinu: *Da fidelibus tuis, Domine, quos et verbi tui et caelestis sacramenti pabulo nutris et vivificas, ita dilecti Filii tui tantis muneribus proficere, ut eius vitae semper consortes effici mereamur. RM 2002, str. 473.*

Naravno, povijesna je dimenzija, kao što je i ovdje slučaj, redovito usmjerena na eshatološku. Odnos povijesnoga i eshatološkoga u našoj molitvi i njezinoj teološkoj finalizaciji naglašen je izrazom *da zasluže posjedovati nebesko kraljevstvo*.³⁵

2.1.3. Revnost (*Voluntas*)

Atribut koji poblizje opisuje želju vjernih jest *voluntas*. Obično ga prevodimo u hrvatskom jeziku s *volja*. Dobar i uobičajen primjer uobičajenoga značenja toga pojma jest u molitvi Oče naš u zazivu *budi volja tvoja, fiat voluntas tua*. No rječnici nam otkrivaju višeznačnost pojma, tako da *Latinsko-hrvatski rječnik* M. Divkovića donosi kao moguće prijevode još i *želja, naklonost, namjera, nakana, pripravnost, revnost, gorljivost*.³⁶ Svaki od tih izraza može se koristiti kao hrvatski prijevod. No potrebno je voditi računa i o stilu i jezičnoj strukturi kao i kontekstu, u našem slučaju i gramatičkom i teološkom, te tako odrediti koji bi pojam od navedenih bio najprikladniji u našem kontekstu. Zato je dobro kratko vidjeti značenje pojma u raznim kontekstima – svetopisamskom i otačkom te liturgijskom.

Pojam *voluntas* u Vulgati se koristi za označavanje *volje*, i to Božje! (npr. *Ps* 1, 2). Bog je njezin izvor, kao što i veli Oče naš. Objavljena je i ljudi mogu slobodno uz nju pristati ili ne. Međutim (izvan molitve Oče naš), izraz *volja* dozivlje prizvuk nametanja nečega, makar to bilo i nešto blago i pozitivno. A vjera se ne nameće, već se slobodno prihvaća! Dapače, iz konteksta ranoga srednjega vijeka, kojemu pripada i molitva, još se može osjetiti odjek ranije prakse, krštenja odraslih. Pristajanje uz vjeru, uz sakramente pripravnici su izražavali slobodno, svjesno i odlučno nakon višegodišnje priprave. Iako se može govoriti i o njihovoj osobnoj volji, teološki ispravan i stilski najprikladniji prijevod u ovome nam se slučaju čini *revnost*, ili čak i *gorljivost*.³⁷

---

³⁵ Hrvatski aktualni i službeni prijevod ovdje, kako smo već naveli na početku, veli: *te nas, kad dođe, postavi sebi s desne i uvede u kraljevstvo nebesko*. Kao i u prethodnim izrazima prijevod je ponešto prilagođen, i nije doslovan. Ne koristi se izraz *zaslužiti vječno zajedništvo s Isusom Kristom*.

³⁶ *Latinsko-hrvatski rječnik*, ur. M. Divković, ponovljeno izdanje ur. V. Gortan, Naprijed, Zagreb, ⁴1980., str. 1155.

³⁷ Za ovakav prijevod pojma *voluntas* odlučili smo se nakon konzultacija s nekoliko latinskih rječnika te nekoliko prijevoda izraza u molitvi na druge jezike. Držimo da latinski rječnik Egidija Forcellinija najprikladnije opisno definira naš pojam: *Voluntas est facultas seu potentia qua animum hominis bonum eligit atque complectitur*. – *Voluntas* jest sposobnost ili mogućnost kojom ljudski duh izabire

Rimski misal u drugim obrascima pojmom *voluntas* koristi se dvadesetak puta. Većina obrazaca koristi se njime u kontekstu i značenju koje smo vidjeli u Svetom pismu.³⁸ Redovito ga se prevodi s volja. Odnosi se na *volju Božju*. U obrascima gdje je očigledno atribut ovozemaljskom, odnosno ljudskoj snazi, i nakana također ga je moguće prevesti s volja, jer izvor joj je u Bogu. Ali u nekim obrascima, kao u našem, u najužem je kontaktu s ljudima, s poviješću. Stoga je, kada se odnosi na ljude, na vjernike, kako smo napomenuli, stilski odmjerenije, a i dalje ispravno, upotrijebiti za prijevod pojam *gorljivost, htijenje* ili *revnost*.³⁹ Ona se nalazi u dinamici odnosa Boga i čovjeka. Naime, gramatičko ustrojstvo uopće ne proturječi da joj je Bog izvor: *voluntas*, revnost gramatički je objekt kojemu je kao stvarnosti Bog izvor, a usmjerena je na *vjernike*. Tako je i dio vjerničkoga bića. Ali nije nešto što tek tako izlazi iz ljudskoga srca, nije pobožni emocionalni zanos, kojim se vrši određena zapovijed, koju adresat čak oduševljeno i prihvaća. *Revnost* je *Božji dar*. Kršćanska zajednica toga je svjesna kako to proizlazi iz daljnijega gramatičkoga ustroja molitve, *da voluntatem*, daj revnost. Molbeni zaziv, u gramatičkom imperativu upućen je Bogu. Upravo nam glagolski imperativ otkriva da je zajednica, kršćani, svjesna da je to Božji dar, Bog daje zanos. To ne znači da zanos ne može biti ljudski, da ne može dolaziti iz ljudskoga bića. Naglaskom na Božjem daru, traži se *ispravna revnost*, ili čak *ispravni zanos*. Očito ona revnost koja neće biti tvrdoglava, koja ne vodi u stranputicu. Revnost koju Bog daje kao dar stoga je trijezna. Trijezna znači da je uključeno i osobno promišljanje o onome što se vrši (evanđelje i njegovi nalozi), a ne slijepo nasljedovanje. Prihvaćanje Božjega dara zahtijeva otvorenost i svjesni pristanak kojom se tu volju nasljeđuje. Ako se osvrnemo na sakramente inicijacije, to i izlazi iz naravi kršćanskoga poziva. U krsnim obećanjima izriče se spremnost

---

dobro i prigrljuje ga srcem. *Lexicon totius latinitatis*, urr.: E. Forcellini – I. Furlanetto – F. Corradini – J. Perin, sv. 4b, anastatičko izdanje, Padova, 1940., str. 1034.

³⁸ Hrvatski prijevod Darovne molitve iz D obrasca za Svetu Crkvu glasi: *Bože, žrtvom križa ti svoju Crkvu posvećuješ i čistiš. Podaj da se zajedno s Kristom, svojom Glavom tebi prinosi i tvoju volju prihvaća*. Latinski izvornik za pojam volja ovdje donosi upravo *voluntas*.

³⁹ Hrvatski prijevod zborne molitve obrasca 34. tjedna kroz godinu, *voluntas* iz izvornika prevodi s *hrabrost*. Taj prijevod, makar je ponešto neprecizan, nije netočan. Radi se o tzv. *dinamičkoj ekvivalenciji*, odnosno izrazu koji jednako može izraziti smisao i nakanu.

prianjanja uz Božje zapovijedi i odricanje od Sotone.⁴⁰ To je revnost pretočena i u liturgijski izričaj. A u razvoju će se molitve još više konkretizirati i izrazom *opera iusta*, dobra djela.

Prelaskom iz gramatičkog prema teološkom smislu, *voluntas* ima dvosmjernost koju smo već naglasili spominjući njezinu dinamiku. To je istodobno ljudska stvarnost, ali i traženi dar Božji: vjernik mora uskladiti svoju s Božjom voljom, ili kako se to u pastoralnoj praksi jednostavnije izriče, *vršiti volju Božju*. Dakle u dinamizmu molbe i darivanja (*daj, Gospodine, revnost*) Bog u svojoj svemoći (*omnipotens*) potiče revnost ljudi (*voluntas*), da bi oni (ljudi) mogli izvršiti njegovu *voluntas, volju*. U prihvatanju Božje volje i poticaja, započinje i djeluje revnost, gorljivost ljudska. U intrinzičnom odnosu pojmova koji su dvije stvarnosti u kršćanskom životu, imamo dvije stvarnosti koje se očituju: konkretna, tj. vjernici, *fideles* i ponešto apstraktna koja se ipak konkretizira kroz djela, revnost, *voluntas*. Unutar Božje ekonomije spasenja revnost kršćanina dolazi od Božje milosti te se njome i jača.⁴¹ Vjernikova je dakle dužnost uskladiti svoju revnosti, odnosno prepustiti je Božjoj kako bi mogla donijeti rezultat, plod, rezultat je *regnum caelestis mereantur*, zaslužiti kraljevstvo nebesko!

Spomenuli smo da se u starijim izvorima obrazac koristio kao *Oratio post communionem*, ili *Oratio super populum*. U oba slučaja zanimljiva je liturgijska impostacija, a to je nakon blagovanja euharistije. Kako rečeni obrasci mole za plodove proslavljenoga otajstva i njegovu aktualizaciju, iz te perspektive *voluntas*, revnost može biti gledana i kao jedan od plodova otajstva euharistije. U perspektivi *zborne molitve* kako je tumači OURM – kojom se izražava narav slavlja, premještanje ove molitve na početak euharistijskoga slavlja ovdje posvješćuje i novi odnos. Promjena konteksta, od *popričesne* ili *nad narodom*, otvara i nove poglede koje komunicira molitva. Revnost, iako jest plod euharistije, također je plod i djelo cjelokupne kršćanske inicijacije. Budući se sada moli na početku slavlja, moli je kršćanska zajednica sabrana u Kristu. Zajednica, koja je očito svjesna svoje krsne milosti i dužnosti koje proizlaze iz toga. S revnošću pristupa i

⁴⁰ Usp. Rimski obrednik obnovljen odlukom Svetoga općega sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Red pristupa odraslih u kršćanstvo, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 123.

⁴¹ ... *ille enim Deo est subditus, qui facit Domini voluntatem*. Ambrozije, *Enarratio in Psalmum XXXVI*, PL 14, 1019.

slavlju. Ako zborna molitva izriče narav slavlja, iz perspektive euharistijskoga slavlja a potom i liturgijskog vremena, *revnost* je plod *krsta*, izraz i aktualizacija krsnih obećanja u pripravi za Gospodnji dolazak.

S obzirom na sintaksu molitve i molbeni zaziv *daj*, očigledna je iz konteksta da se kod onih koji su povjerovali svijest da se umjesto revnosti može pojaviti suprotna silnica, mlakost, lijenost. Već u Svetom pismu nalazimo takve slučajeve npr. u Pavlovu obraćanju Solunjanima.⁴² Stoga su Pavlovi poticaji Solunjanima vjerojatno sličnih pobuda kao i molba za revnošću, voljom u ovoj zbornoj molitvi. Zbog neznanja vremena ili časa Gospodnjeg dolaska (*Mt 25, 13*), revnost je u kršćanskom životu potrebna da bi kršćanin uvijek i u svako doba bio pripravan na Gospodnji dolazak. Otački kontekst sigurno dobro poznaje i svetopisamske korijene i situacije. Je li nadahnut kojom specifičnom situacijom spomenutom u Svetom pismu, teško je reći. Ipak naglasimo i da se tu ne radi o nekoj negativnoj napetosti. Revnost nije napetost, ili ono što suvremeni rječnik izražava posuđenicom *stres*. Revnost, jer je stanje svjesno i, dakako, voljno te izvire od osobe u njezinu susretu s Neizrecivim, ne može biti napeta i stresna za osobu, kršćanina koji slavi i iščekuje. Radost o kojoj često govori došašće jedan je od produkata i same revnosti: ususret željno iščekivanomu *Kristu koji dolazi* prvi odgovor ljudskoga duha i srca jest radost! Osvrnemo li se opet na prvotni liturgijski kontekst ove molitve, *popričesne*, možemo zaključiti da je revnost bila shvaćena baš kao dar u susretu s Neizrecivim, s Bogom. Susret se, očito, s obzirom na smještanje popričesne molitve u slavlju dogodio u blagovanju euharistije. U kontekstu zborne molitve, uvodi nas u otajstvo, u narav proslave došašća. Radost kao pozitivna emocija uvijek može poticati revnost.

2.1.4. *Krist koji dolazi (Christo tuo venienti)*

Korijenski i etimološki došašće, odnosno advent dolazi od latinskoga *ad-venio*, prići, doći. Već, dakle, sama etimologija objašnjava logični okvir uporabe i izbora pojma *venienti* u struk-

⁴² U *1 Sol 4, 15–16* Pavao navješćuje skori dolazak Kristov. Vremenski se on nije dogodio tako brzo kako su kršćani u Solunu očekivali te ih stoga Pavao umiruje u *2 Sol 2, 1–2*. Ta je teologija iščekivanja i pogotovo neznanja dana ponovnoga Gospodnjega dolaska, iz perspektive uskrsnuća još obrađena posebno u *Kol 3, 1–4*.

turi i razvoju molitve. Možemo utvrditi da je to također jedan od nosivih, ključnih pojmova molitve, ovaj put u sintagmi koja se odnosi na Krista, a prevedena na hrvatski opisno glasila bi *onaj koji dolazi, dolazeći*.⁴³ Zamjenica *tuo, tuus, tvoj* koja u hrvatskom prijevodu nije naglašena, označuje i da Krist „pripada“ Bogu, da je Božji, da je Bog.⁴⁴ Čak se izriče ukrjepljenje vjerskoga znanja, jer Krist znači *pomazanik*, a to može biti bilo tko tko je izabran od Boga, čak i običan čovjek. Naglašava se da je Isus iz Nazareta, koji se očitovao kao druga božanska osoba jest ipak Krist, onaj koji je naviještan od proroka, čime se može naslutiti razvoj teologije došašća koji će naslijediti u sljedećim nedjeljama.⁴⁵ Atribut *veniens*, za razliku od *tuus*, dinamičniji je ako ga gledamo iz povijesnoga i gramatičkoga konteksta. Različito od eventualnih prodornijih atributa koji su obično pridani Kristu, tj. onih koji ostavljaju jači dojam (Sudac, Iscjelitelj, Spasitelj, Tješitelj...) ovaj je pomalo na prvi pogled i nenametljiv. Dinamika molitve, daje nam zaključiti kako je sintagma vrlo vjerojatno nadahnuta vizijom iz *Otkrivenja*: *Evo dolazim ubrzo i plaća moja sa mnom: naplatit ću svakom po njegovu djelu!* (Otk 22, 18). Stoga pojam *veniens, venienti*, dolazeći, onaj koji dolazi, u molitvi promatran kroz perspektivu biblijskoga teksta ima puniju, a u parenetskom smislu, aktualniju pozadinu i značenje. Ovo je gramatički *particip prezenta*. *Dolazeći Krist, Krist koji dolazi*. Gramatičko sadašnje vrijeme možemo promatrati u odnosnom kontekstu aktualnoga iščekivanja eshatološkog, tj. ponovnog Kristova dolaska, koje je za kršćane počelo i traje od uzašašća Kristova. A opet ga možemo promatrati i u sakramentalnom smislu: okupljena zajednica koja slavi euharistiju. U slavlju sada dolazi i prisutan je Krist, sakramentalno, a također ispunjavajući svoje obećanje: *Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima* (Mt 18, 20). Eshatološki elementi ne ispunjavaju se samo pogledom u budućnost, njihov je zalag i sada. Potvrdu toga daje nam i Grgur Veliki:

⁴³ Usp. A. Crnčević – I. Šaško, *Na vrelu liturgije. Teološka polazišta za novost slavljenja i življenja vjere*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb, 2009., str. 469; usp. I. Šaško, *Liturgijski simbolički govor*, Glas Koncila, Zagreb, 2005., 332–338.

⁴⁴ Radi se o jednostavnom ukrepljivanju vjerskoga znanja, jer Krist znači *pomazanik*, a to može biti bilo tko tko je izabran od Boga, čak i običan čovjek. Isus iz Nazareta, druga božanska osoba jest ipak Krist.

⁴⁵ Pogotovo ćemo to imati u Drugoj nedjelji došašća ciklusa A u prvom čitanju iz Izajje proroka Iz 11, 1–10 (mladica iz panja Jišajeva).

... prikazat ćemo plod naših zasluga samome *Gospodinu koji dolazi*, i s drugim nagradama bit ćemo dovedeni *budućoj pravednosti*.⁴⁶

U okvirima euharistijskoga slavlja Krist je uvijek i stvarno onaj koji dolazi, *veniens*, a kršćanska zajednica uvijek je uprta pogleda prema konačnom ispunjenju Kristova otajstva, eshatonu.⁴⁷ U cjelokupnom liturgijskom kontekstu *Rimski misal* često donosi pojam *venio*, i kao glagol i kao različite izvedenice u drugim vrstama riječi. Različiti konteksti liturgijskih svetih vremena u *Misalu*, mogu mu još pridavati diferencijacije u osnovnom značenju. Nepobitno je da se u puno slučajeva to značenje odnosi na eshatološki red pogotovo u došašću. Naime, euhologiji došašća, zajedno s ulaznim i pričesnim antifonama, spominju pojam *venio* (s izvedenicama) četrdesetak puta, što je vrlo često. Kao primjer donosimo zbornu molitvu utorka prvoga tjedna došašća:

Propitiare, Domine Deus, supplicationibus nostris, et tribulantibus, quaesumus, tuae concede pietatis auxilium, ut, de Filii tui **venientis** praesentia consolati, nullis iam polluamur contagiis vetustatis.

*Zborna molitva, Collecta, utorka prvoga tjedna Došašća*⁴⁸

Ta molitva sadržava sličnu sintagmu kao i zborna molitva Prve nedjelje došašća. Tematski i gramatički odnosi se na Krista, odnosno *Sina koji dolazi*, te je također reprezentativan primjer dinamičnog spoja eshatološke i povijesne napetosti u zornoj molitvi. Očita je i eshatološka usmjerenost koja se opet može protumačiti dvojako – *utješeni nazočnošću tvoga Sina koji dolazi* – *Filii tui venientis praesentia consolati*. Zapravo, dolazi, ali je prisutan. Kako je prisutan? Već smo odgovorili: prisutan je već u sakramentima, ili ovdje u euharistijskom slavlju! Kako se radi o euharistiji, perspektiva je i vazmena, što znači da se promatra proslavljenoga Krista, onoga koji je uzašao, ali i obećao da će doći na kraju vremena. Također je vrlo jasna i eshatološka

⁴⁶ Grgur Veliki, *Epistolae*, PL 77, 811.

⁴⁷ Atribut *veniens* moramo promatrati u tom kontekstu koji je izvorni kontekst molitve kada gledamo sve liturgijske obrasce dakle i misne i iz Liturgije časova od Prve nedjelje došašća. Usporedba s elementima Liturgije časova, (hinnima, antifonama, molbenicama) dala bi još detaljnija objašnjenja. U budućnosti se namjeravamo baviti i tom tematikom.

⁴⁸ RM 2002, str. 123.

usmjerenost, baš kao i u zornoj molitvi Prve nedjelje došašća⁴⁹: *Christo tuo venienti* – Kristu tvomu koji dolazi (dosl. dolazećemu). Eshatološka perspektiva utvrđena je i teološkim kontekstom, i nazovimo ih „igramama“ povijesnoga i eshatološkoga. Zapravo, na zanimljiv način teološka „napetost“ povijesnoga i eshatološkoga, *već sada i još ne* izražena u fabularnom je razvoju i sintaksi molitve. Ta napetost, koja je pozitivna, radosna jest između *Krista koji dolazi*, s jedne strane, te *vjernika* koji su na ovome svijetu, s druge strane – ili još preciznije, između vjerničke *revnosti*. Naime, *voluntas*, revnost pojam je, koji se uobičajeno odnosi na ovozemaljsku, povijesnu aktivnost, čak i kada ona dolazi kao dar od Boga. Aktualizira se, dakle, u povijesti. U gramatičkom izričaju revnosti je „suprotstavljena“ te naglašena sintagma *Christo tuo venienti*. Ako gledamo kroz prizmu sintakse i gramatike, ako se revnost odnosi na povijesni red, onda je *Krist koji dolazi*, s druge strane, odnosi se na eshatološki red. U tom slučaju već i jednostavnom gramatičko-sintaktičkom dedukcijom, možemo nazreti da Krist u fabularnom razvoju molitve, dolazi ususret vjernima iz vječnoga, onostranoga, onoga što nadilazi povijest. Time je opet još više potvrđena eshatološka perspektiva cijele molitve. Revnost iako dolazi od Boga, kao moljeni dar, aktualizira se u vjericima, koji su još u povijesti. Osim potvrde, još se i obrazlaže u eshatološki liturgijski kontekst i Prve nedjelje i cjelokupnoga došašća. Spomenimo da i na pojmovnoj razini, uobičajeni izričaj i kod otaca⁵⁰ i u liturgiji⁵¹ za Kristov prvi dolazak jest utjelovljenje, *incarnatio*.⁵² Time su u povijesnu dimenziju Kristova dolaska uključene svetkovine Božića i Navještenja. U zornoj molitvi Prve nedjelje došašća taj se pojam ne nalazi, čime se potvrđuje prvotni eshatološki kontekst.

Nije neobično stoga da, zbog snažnoga eshatološkoga naglasaka i u suglasju s temom evanđeoske perikope, ovom zornom molitvom na izvjestan način i započinje došašće kroz euharistijsko slavlje. Ona je zato jedan od stožernih hermenutskih ključ-

⁴⁹ Usp. M. Righetti, *Storia liturgica. L'anno Liturgico. Il Breviario*, sv. 2, Ancora, Milano, 32014., str. 49–50.

⁵⁰ Usp. Ambrozije, *Enarratio in Psalmum XLIII, PL*, 14, 1176: quia Incarnatio Domini nostri Iesu Christi lucem attulit mundo.

⁵¹ Npr. u predslavlju svetkovine rođenja Gospodnjega: *Quia per incarnati Verbi...* RM 2002, str. 520.

⁵² U misnim obrascima došašća ovaj pojam nalazi se četiri puta, dočim se pojam *venio* (dolazim) s raznim izvedenicama nalazi čak 33 puta.

va ispravnoga tumačenja i življenja došašaća i njegovih plodova. Konačno, dvostruki i dinamički kontekst molitve i njezinih izričaja progovara i o istini vjere, o obećanju Kristovu, da je trajno sa svojim vjernima i da će opet doći: *Ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta (Mt 28, 20); Neću vas ostaviti siročad doći ću k vama. (Iv 14, 18)*. Još jedna značajka proizlazi iz strukture molitve i ovoga zaziva *Krist koji dolazi*. Dočim se moli i za revnost, ona se traži, da ne kažemo uvjetuje. To traženje upućuje na zaključak da je iz perspektive vjernika *dolazak* Kristov siguran, zajamčen.⁵³ Sigurnost Kristova dolaska iz kršćanske perspektive jest jedan od tematskih okvira koji uvjetuje i daljnje elemente molitve. U svjetlu evanđeoskih Kristovih obećanja kršćani prepoznaju nužnost pripreme za dolazak, a za koji su uz molitvu potrebna i dobra djela.

2.1.5. Načini i učinci vršenja revnosti (*Opera iusta*)

Od Boga se traži revnost koja se zatim očituje pretočena u vjerničku aktivnost. To su *pravedna djela, opera iusta*. U dinamici odnosa Boga i ljudi, vjernika, dolaze i plodovi, moljenoga, traženoga. U gramatičkom ustroju to su objekti. Pokraj revnosti, kao način postizanja darova i način vršenja revnosti precizirano je u daljnjem razvoju molbenog zaziva *opera iusta*, odnosno *pravedna djela*. Sintagma doziva najprije u pamet moralni prizvuk. Koja su to pravedna djela? Moguće se osloniti i na starozavjetnu poruku u kojoj je božanska uputa cijelu Izraelovu povijest aktualizirala, jer *Krist je došao ispuniti Zakon i proroke*. U kontekstu starozavjetnoga pogleda na ovaj izraz i zaziv, cijela molitva imala bi realnu podlogu u kojoj se može dočitati i liturgijska priprema za Kristov dolazak, odnosno za pripravu proslave povijesnoga spomena njegova dolaska – Božića. No atribut *pravedna, iusta*, usmjeruje nam pogled na evanđeosku osnovu ovoga izraza. Nalazi se u eshatološkoj besjedi, *Mt* pogl. 24 i 25. Unutar Isusove besjede i izraz je: *Tada će mu pravednici odgovoriti... Tunc respondebunt ei iusti dicentes... Mt 25, 37–39*. Daljnje nabranje djela koja su pravednici činili, a nepravedni nisu, još više utvrđuje značenje *pravednih djela*. Iako ni u jednom prijevodu evanđelja

⁵³ O „kašnjenju“ paruzije, ponovnoga Kristova dolaska, usp. W. Radl, »Parousie. Biblisch Theologisch«, u: *LThK* 7, 1403–1404. Problem odgađanja paruzije vjerojatno i uvjetuje cijelu molitvu iako je imanentnost paruzije već prije dosta ublažena i u Svetom pismu (usp. *2 Sol* 2, 2).

na latinski jezik u kontekstu eshatološke besjede nećemo naići na doslovan izraz *opera iusta*, evanđeoska utemeljenost djelovanja vjernika te plodovi djelovanja, plodovi dobrih djela očiti su. Isusova tvrdnja *kada Sin Čovječji dođe u svojoj slavi...* je još jedno utvrđenje cjelokupnoga eshatološkoga konteksta. Dapače, poziv je da se *pravedna djela* vrše, da vjernici spremno dočekaju dolazak Kristov.

U otačkom kontekstu, češće, doduše, susrećemo izraze *opera bona*, dobra djela. To, naravno, ne znači da oci ne upotrebljavaju izraz *iustus* i *opera iusta*. Pojam *iustus* više naginje pravnom tumačenju⁵⁴, ne umanjujući njegovo puno značenje u liturgijskom ili moralnom kontekstu. Krećući od te osnovne etimološke koncepcije, *iustus*, *pravednik* jest onaj tko živi po zakonu, (*ius*, *iuris*) po normi, tko ih vrši. Normu je postavio Gospodin Isus, ne samo u perikopi koja se čita na Prvu nedjelju došašća, norma je cijelo evanđelje. Sintagmu kod otaca, među ostalim, nalazimo u zanimljivom kontekstu kod Augustina. Pravedna su djela produkt života po evanđelju na što nas upućuje gdje se možda i malo preuzetno Augustinom koristimo kao *pars pro toto* za cjelokupno otačko razdoblje: *Što su naime opravdanja, ako ne pravedna djela, ne riječi.*⁵⁵ Isto tako: *... mnogi će biti opravdani po dobrim i pravednim djelima, koji prihvatiše Zakon i po kojemu živeći već ovdje će imati prolazna dobra.*⁵⁶ Iako je ovdje kontekst moralni, a ne liturgijski, ipak možemo doći do suglasja da se ni u liturgijskom kontekstu značenje ne mijenja. Pravedna su djela aktualizacija Isusovih riječi, a oni koji ih vrše, dakle pravednici, oni *svijetle* u svijetu. Oni koji svijetle, prosvijetljeni, u kršćanskoj su stariini i otačkom dobu *krštenici*, odnosno još se nazivaju i vjernici – *fideles!* Krštenici, vjernici pristaju uz Kristov zakon: a to je onda nadahnutost evanđeljem – odnosno evanđelje je zakon po kojemu se *pravednik*, *iustus*, odnosno kršćanin, vjernik – *fidelis* ravna.⁵⁷ Možemo sumirati da je pravednik onaj tko se drži evanđelja,

⁵⁴ Etimološki dolazi od *ius*, *iuris* – pravo!

⁵⁵ Augustin, *Enarratio in Psalmum CXVIII*, PL 37, 1522.

⁵⁶ Augustin, *Enarratio in Psalmum LXV*, PL 36, 786

⁵⁷ Ambrosiaster, *Quaestiones Veteris et Novis Testamenti*, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 232, 4. *Tunc iusti, fulgebunt sicut sol. Dominus enim opera iusta lumen appellat.*

tko vrši Kristove zapovijedi.⁵⁸ Zapovijed Kristovu u konačnici je moguće sumirati u samo jednu riječ koja lijepo ocrtava došašće: *Bdijte!* Naravno da iza možemo ogledati cjelokupno evanđelje. Pravedna djela produkt su želje Kristovih vjernika (*voluntas – Da hanc tuis fidelibus voluntatem*) da u budnosti, bdjenju, ostaju vjerni Kristovu evanđelju.

2.2. Učinci molbe

2.2.1. Biti Bogu s desne

Sama pravedna djela, *opera iusta*, učinak su, plod revnosti, makar revnost ne mora odmah uroditi plodovima. Dapače, može na izvanjskome području biti i bez očitih rezultata koji bi mogli biti „mjerljivi“. U razvoju molitve ne nalazimo govore o učincima, njihovu broju „količini“, kao da bi rezultat, bio nekakav utržak kojim se dolazi pred Boga. Zaziv koji upućuje na krajnji cilj i svrhu revnoga kršćanskoga života, može izgledati kao da preskače rezultate vršenja dobrih djela – gladni nahranjeni, žedni napojeni itd. Pareneza cjelokupne liturgije Prve nedjelje došašća kao da se naslanja na prethodne nedjelje, posljednje nedjelje kroz godinu, jer se rečene teme spominju u evanđeoskim perikopama tih nedjelja. Naravno, nije svakome kršćaninu plod dobrih djela isti, *jer različiti su dari* (1 Kor 12, 4–5). Bog je taj koji prosuđuje na kraju. Ali u dinamizmu odnosa Boga i vjernika molitva izriče konačnu želju kršćanina, koja nije ništa drugo nego odjek Kristova obećanja izrečenog u evanđelju: *Tada će kralj reći onima sebi zdesna: ‘Dođite, blagoslovljeni Oca mojega! Primite u baštinu Kraljevstvo pripravljeno za vas od postanka svijeta!’* Obećanje evanđelja u zornoj je izrečeno sintagmom *sociati dexterarum eius* – pridruženi s njegove desne. Sjediti s desne – *dexterarum* Kristu, ostvarenje je obećanja po kojemu se dolazi pashalnim otajstvom! Ovim izrazom jasno se aludira na Mt 25, 33–34. Ovdje na zemlji, sjećajući se i slaveći pashalno otajstvo, na putu smo k tome ostvarenju koje je pripravljeno za vjernike od postanka svijeta. Slavlje otajstva, iako nije izričito spomenuto u zornoj, donosi kao konačni dar i cilj, nebesku proslavu – *s desne Gospodinove*. Darovna i popričesna molitva jasnije spominju učinke slavlja,

⁵⁸ Augustin, *Enarratio in Psalmum LXV*, PL 36, 786 ... *quod acceperant Legem secundum quam vivendo et hic haberent bona carnalia, et in resurrectione mortuorum talia sperabant de qualibus hic gaudebant.*

održavajući i dalje napetost između povijesnoga i eshatološkoga momenta. *Pravedna djela* ostaju u domeni povijesnoga, a istodobno su i ispunjenje i put ka konačnoj proslavi.

2.2.2. Zaslužiti posjedovati kraljevstvo nebesko – *Regnum caeleste possidere mereantur*

Kraljevstvo nebesko, *regnum caelestis*, sintagma na kraju konačno još jednom potvrđuje da je riječ o eshatološkoj dimenziji. To je konačni cilj svakoga kršćanina. Ovim se izrazom već najavljuje konačna nagrada *vršenja dobrih djela onih koji čekaju Krista*. Njezinim se naglašavanjem i smanjuje moguća isključivost onostranoga i ovostranoga, povijesnoga i eshatološkoga. Neke molitve došašća, kao ona spomenuta od utorka prvoga tjedna, katkad više naglašavaju kršćansku vjerničku aktivnost na sakramente, povijesnu aktivnost, s druge strane, zborna kojom počinjemo došašće, tu povijesnu aktivnost još i više fokusira na kršćanski život, život u zajednici. Način života jest *iustus operibus occurrentes*, ići ususret [Kristu] pravednim djelima. Time ulazimo i u područje moralnoga reda. Izvornost moralnog Božjega plana vraća se Kristovim djelom, dakle vazmenim otajstvom ovdje na zemlji.⁵⁹ Ali kroz cijelu povijest spasenja Bog poziva vjerne da budu pravedni, tj. čine pravedna djela. Pravednost i njezino vršenje implicira i neke „bonuse“, nagrade koji dolaze od Boga. Nastavak molitve, izrečeni očekivani rezultat, cilj prošnje *regnum mereantur possidere caeleste*, da zasluže posjedovati nebesko kraljevstvo, samo potvrđuje eshatološku perspektivu. Pojam *mereantur* – gramatički je tzv. egzortativni, odnosno poticajni konjunktiv.⁶⁰ Kako vidimo, preveli smo ga izrazom *da zasluže*. U ovome gramatičkom kontekstu jasno je da se odnosi na Kristove vjernike, dakle kršćane koji nahranjeni Riječju i euharistijom s liturgijskih slavlja mogu hoditi ususret Gospodinu bilo kad i bilo gdje: dakle, nakon Kristova života na zemlji ostao im je Kristov nalog, zapovijedi, evanđelje koje sada vjernici žive. Osim izričajnoga elementa u formaciji molitve, molitva je i teološki nadahnuta širim kontekstom, odnosno Kristovom eshatološkom besjedom, dije-

---

⁵⁹ Pretpostavljamo da su oni koji slave svjesni vazmenoga otajstva i s tom sviješću ulaze i u euharistijsko slavlje.

⁶⁰ Konjunktiv (od lat. *cum-iungo*) glagolski je način kojim se izražava namjera izvršiti određenu radnju. Naziva se još i *vezni način*. Hrvatski jezik ne posjeduje ga, pa se stoga u prijevodima konjunktiva s drugih jezika koji ga imaju služi imperativom, ili optativom.

lovi koje se čitaju u svim ciklusima liturgijskih godina na Prvu nedjelju došašća. Prisutnost tih perikopa u došašću potvrđuje i tradicija Rimske liturgije u svojim najstarijim izvorima.⁶¹

U ovome izričaju *mereantur, zaslužiti* opći je pojam kojim se izriče aktualizacija evanđelja, i upravljenost ka konačnom cilju. Zato je taj pojam koji uključuje i aktivnost, djelovanje u životu, življenje po evanđelju, vrlo slično kao i *revnost* aktivan i dinamičan. On izriče *približavanje* vjernika (*fideles*), koji revno žive kršćanstvo, kraljevstvu nebeskom (što je jasno i iz gramatičkoga ustrojstva). U *Rimskom misalu* sam pojam *regnum* kraljevstvo, koji može prizivati i ovozemaljsku stvarnost, uvijek je u odnosu na onostrano, eshatološko. Redovito ga osim u rečenoj sintagmi nalazimo u sintagmama kao *regnum tuum*, (gdje se *tuum*, naravno, odnosi na Boga), *regnum veritatis* (nadahnuto sveto-pisamskim izričajima), *regnum luminis et vitae*. Oci se također često koriste sintagmama u kojima je očito da se imenica, pojam *regnum* odnosi na Božje kraljevstvo, nebesko kraljevstvo. Tako u pismima Grgura Velikog nalazimo ujedinjene izričaje *dobra djela* – odnosno u Grgura doslovno *bonis operis*, te *zavrijediti posjedovati Kraljevstvo nebesko* kao rezultat istih dobrih djela.⁶²

Unde necesse est ... ad fructum *boni operis* totis cordis nisi-bus inhiare; ..., et in futuro *coeleste regnum* valeat possidere.

Dok je *revnost* omeđena s *već sada*, glagol *mereantur* to „vuče“ i približava onomu *još ne*, a to je izraženo s *regnum coeleste possidere*. Napetost između *već sada* i *još ne*, jest, kako vidimo, i vrlo dinamična.

Vjernicima je potrebna ustrajna revnost da bi mogli odgovoriti na zahtjeve iz evanđelja. Simbolički se to odnosi na sve zahtjeve koji se čuju od Krista u čitanjima evanđelja kroz cijelu liturgijsku godinu. Ispunjenje zahtjeva evanđelja dovodi do *posjedovanja Kraljevstva nebeskoga*. Ispuniti zahtjeve evanđelja zahtijeva angažiranost, aktivnost. Glagol u ovoj sintagmi *mereor, mereantur* (zaslužiti, steći, zadobiti) ne naglašava toliko aktivnost

⁶¹ Th. Klauser, *Das römische Capitulare Evangeliorum. Texte und Untersuchungen zu seiner ältesten Geschichte*, Verlag der Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster in Westfalen, 1935., br. 311, 314, 317, str. 167–168.

⁶² Grgur Veliki, *Epistola XXVII, PL 77*, 562–563. Kod otaca se, istina, pojam *regnum* pojavljuje i u povijesnom značenju, odnosno ovosvjetskom gdje s odnosi na politička kraljevstva zemaljskih vladara. To je rjeđe, i uglavnom se odnosi na konkretne države i na područja pod određenim vladarom u određeno vrijeme. Npr. u Grgura Velikoga imamo izraz *Regnum Francorum*. Grgur Veliki, *Aliae benedictiones, PL 78*, 625.

na prvi pogled, ali aktivnost pretpostavlja. Steći nešto, zadobiti, pretpostavlja rad, napor da se to i dobije. Koji je to napor? Opet se vraćamo na početak: to su *pravedna djela, opera iusta, operibus iustis!* Tom sintagmom izlaze u prvi plan i katehetsko-parenetski elementi.

ZAKLJUČAK

Kratkim pregledom molitve i nekih njezinih ključnih pojmova vidjeli smo njezinu slojevitost i ukorijenjenost u kršćanskoj teologiji i tradiciji. Općenito bismo mogli reći da se dinamika molitve vrši iz odnosa dvaju subjekata *Boga* odnosno *Krista*, koji je u molitvi predstavljen kao *Krist koji dolazi, te naroda Božjega*, odnosno *vjernika*. Osnovna liturgijska struktura, gdje vjernici proslavljaju Boga, Krista, a on im donosi posvećenje, izražena je na jezgrovit, ali, kako smo vidjeli, opet i na dinamičan način, iz kojega proizlaze ostale relacije i nosivi pojmovi u razvoju molitve. Susret Krista i vjernika nije samo tema došašća, već svakoga liturgijskoga slavlja. U kontekstu ponovnoga Kristova dolaska, ova zborna molitva vjernicima utvrđuje nadu u sigurnost Kristova dolaska, a i u sigurnost uslišanja molitve, koju prate pravedna djela u ovome životu.

THE NATURE OF ADVENT ACCORDING TO THE CONGREGATIONAL PRAYER OF THE FIRST SUNDAY OF ADVENT

Summary

The Collect is one of the presiding prayers (in addition to the Prayer over the Offerings and Prayer after Communion) that are reserved for the priest in the Eucharistic celebration. As the Roman Missal aptly states, it expresses the nature of celebration. Advent is the time in the liturgical year that chronologically precedes Christmas, but also continues after the so called last weeks of the ordinary time in the liturgical year. Such a temporal position gives it the possibility of the symbolism and symbolic elements that speak and teach about Christmas, i.e. about the birth of Christ or his first arrival in the body, or more precisely according to St. John – in the flesh, but also about the second

arrival of Christ in glory as well. Finally, Sunday as the basic Christian holiday gives a determined rhythm to the whole liturgical year, during Advent too. Sundays are therefore the foundation of the development of the message and theology of each liturgical cycle. Thus Collects during the Sundays of Advent express in a concise and succinct way what is being celebrated. The first Sunday of Advent and its Collect during the Eucharistic celebration are a kind of an introduction to Advent and they point to the further development and interpretation of the meaning and nature not only of that Sunday, but also, we can say, the whole Advent. Through the prism of the meaning of the basic terms in the Collect of the first Sunday of Advent and their interpretation in the context of celebration, we will shed light on some less emphasized aspects of Advent.

Key words: Advent, Collect, believers, zeal, the Kingdom of heaven